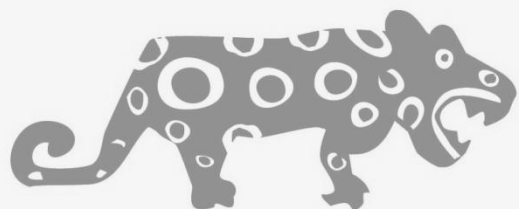




¡Qué vivan los muertitos!



Centre d'Estudis **Precolombins**

¡Que viene la pelona!



Centre d'Estudis **Precolombins**

Mictlantecuhtli, Santa Muerte, Calavera Catrina?





Mictlantecuhtli o Yum Cimih

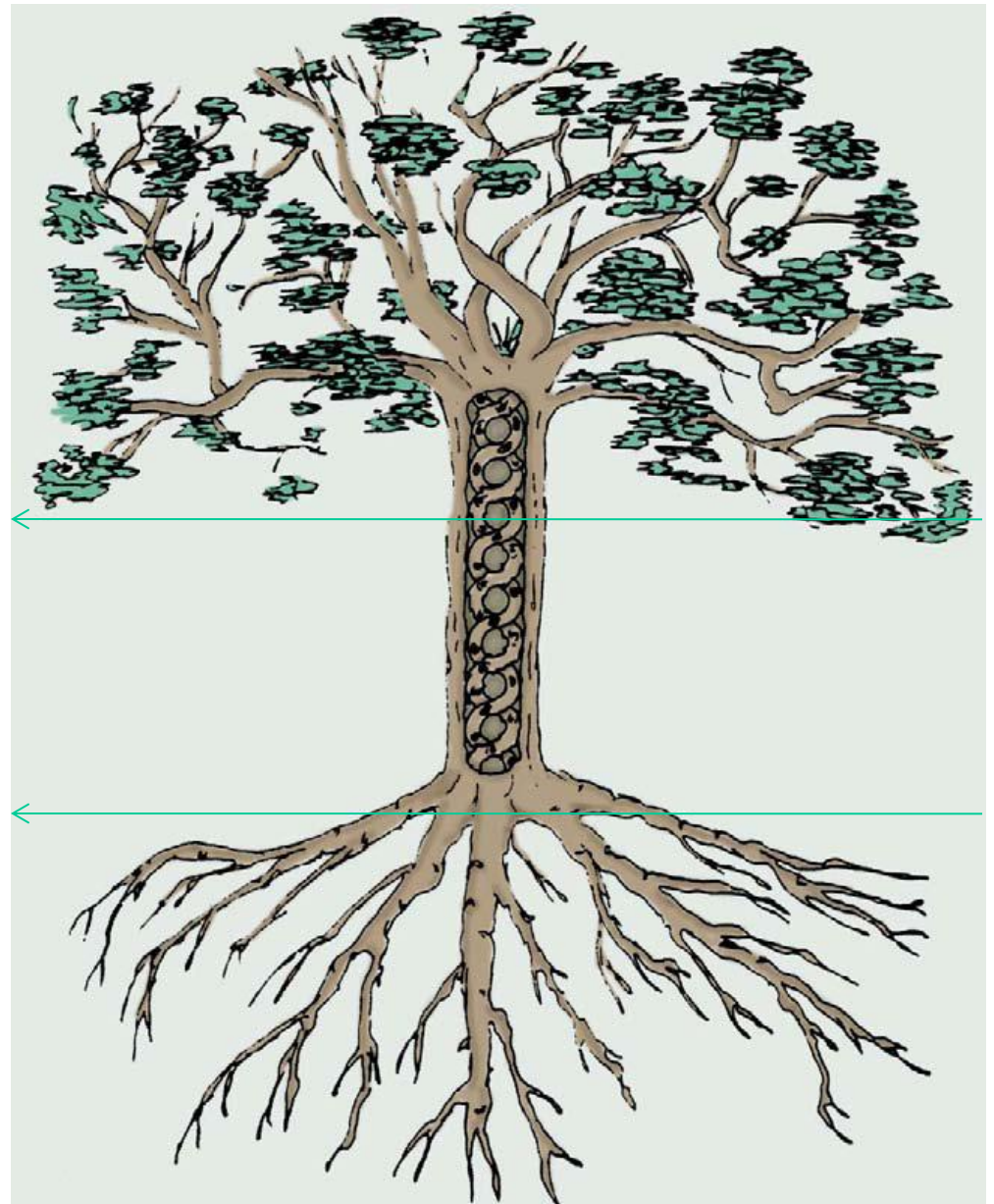


Destins dels difunts en el món mexica en funció de l'origen de la seva mort, de la forma en que morien:

- El *Mictlan*, mort comú, “La regió dels morts”, “nostra casa comú”, “allà on tothom hi va”, “la regió dels descarnats”.
- El *Tlalocan*, morts per llamp, ofegats, leprosos... És una espècie de paradís on hi ha aliments, blat de moro, carabassa, “chile”, “amaranto”...
- Tonatiuhichan*, morts en combat, sacrificats al sol. Aquesta regió es troba a l'orient i significa “casa del sol”
- Cihuatlampa*, dones mortes en el primer part.
- El *Chichihualcuauhco*, lactants morts.

Creien que la vida i la mort, la creació i la destrucció, coexistien i es complementaven en una necessària oposició dinàmica.

Aquest etern cicle es desenvolupava en un espai còsmic estratificat, mantingut per les branques, el tron i les arrels d'un arbre gegantí considerat l'axis mundi.



Les flors de la mort:



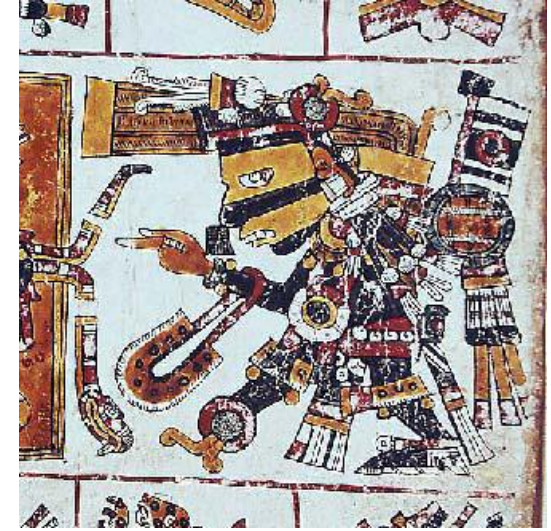
Xochiquetzal, *Còdex Matrinense*

Un mite asteca diu que la deesa *Xochiquetzal*, “flor preciosa”, fou mossegada a la vulva



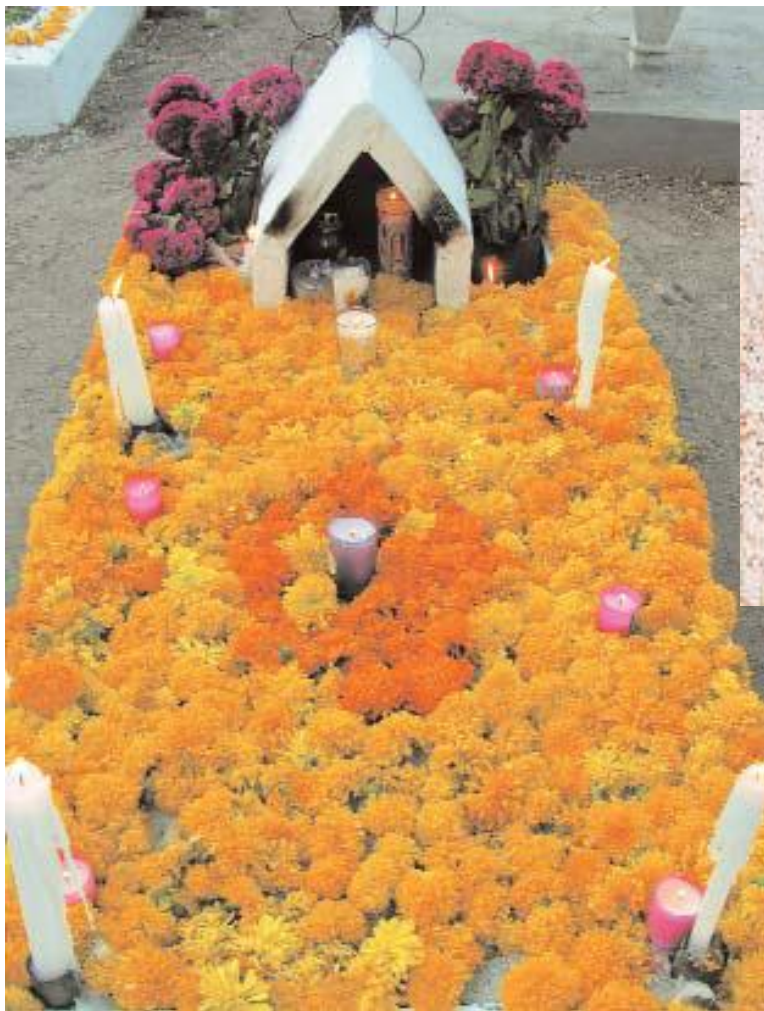
Dios Murciélago, *Còdex Fejérvary-Mayer*

per un ratpenat enviat per *Tezcatlipoca* i que el que va arrencar es va convertir en flors que feien mala olor per als déus,



Tezcatlipoca, *Còdex Borgia*

les van enviar a *Mictlantecuhctli* que les va rentar i convertir en flors perfumades.

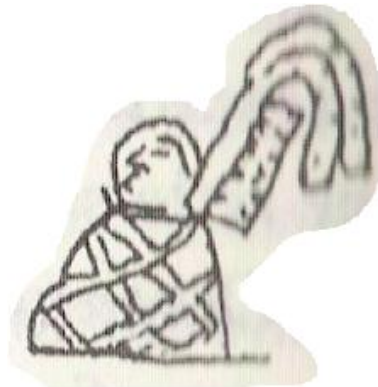


Temple guarnit amb plantes de blat de moro, tules i amaranto en flor per la deesa Chicomecóatl, en el mes de *ochpaniztli*. Còdex Borbònic

A Tenochtitlan se celebrava tots els anys el festival de *Tlaxochimaco* “el naixement de les flors” en honor als avantpassats, sobretot els morts l’any anterior. Els primers dies de festa recollien flors i les portaven al temple com ofrena ancestral al déu *Huitzilopochtli* i a *Tezcatlipoca*, un dels déus de la mort, i ballaven en honor als difunts.

XOCOTL HUETZI (caiguda de Xocotl) o *HUEY MICCAILHUITL* (Gran festa dels morts)

Festa del déu del foc. Sacrifici de presoners *Xiuh tecuhtli* o *Huehuetéotl*. Els nois s'enfilaven per un poste a la cerca d'una efígie feta de *tzoalli*.



Signe glífic *Hueymiccailhuīt* segons Alfonso Caso a *Calendarios prehispánicos*.



Còdex Durán



Centre d'Estudis Precolombins

Santa Muerte



Segons les creences catòliques la mort no pot ni ha de ser “santificada” la seva veneració és una idolatria i s’ha perseguit des de l’època colonial fins avui dia.

Malgrat això, entre els segles XVII i XVIII, a alguns llocs de la Nueva España i Guatemala la nostra “esquelètica amiga” ya havia estat batejada com “San Pascual Rey”, “Justo Juez” o “Presagiadora”; avui dia li diuen “San la Muerte”, “La Santísima”, “San Bernardo”, “San Pascualito Bailón”, “la Blanca”, “Niña” o “Hermana Blanca”



L'Església instigava els devots a estar preparats per al dia de la mort complint uns requisits:

Una vida de sacrificis

Respecte als deu manaments

Fer testament o professió de fe
(amb bona salut)

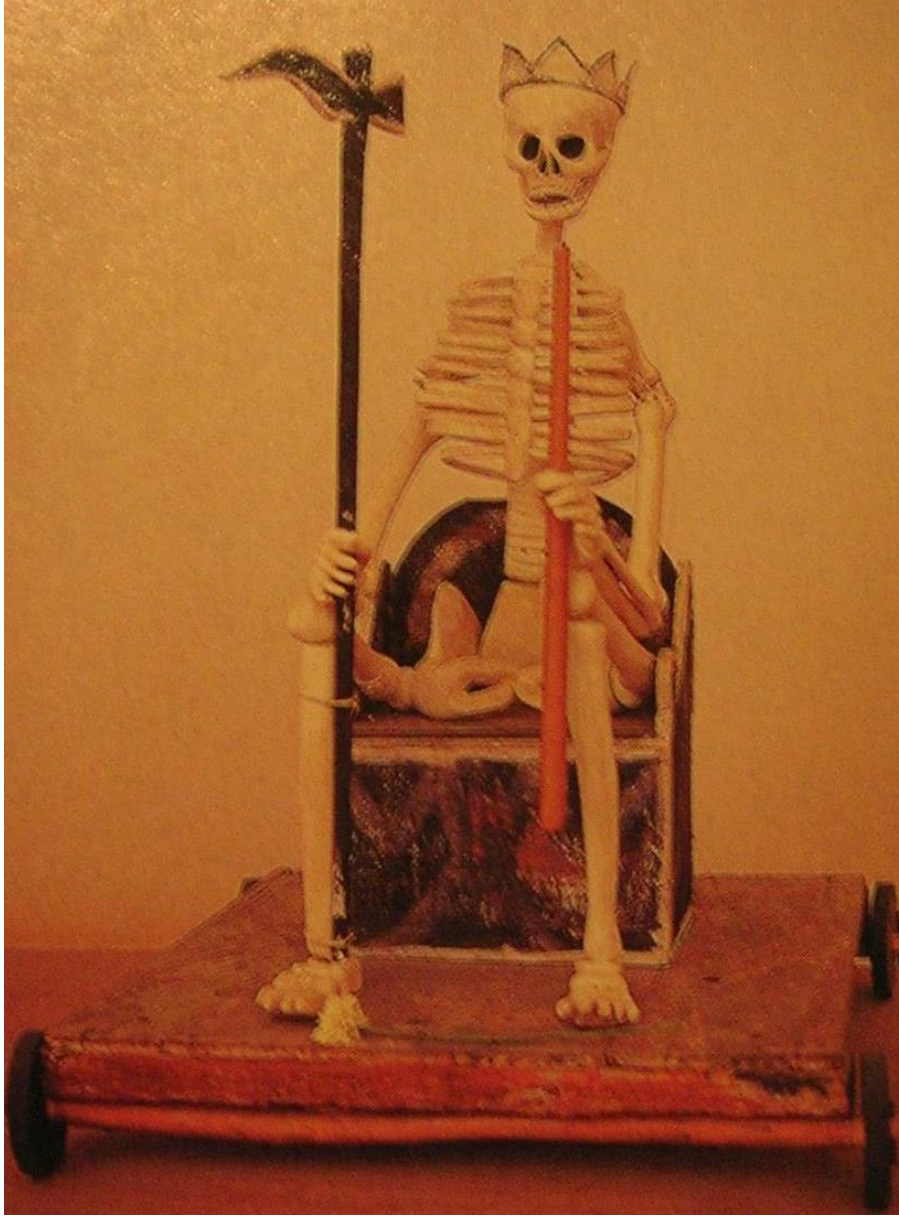
Confessar-se

Combregar

Rebre els sants olis abans de morir.

D'aquesta manera apareix la
Cofradía de la Buena Muerte

San Pascual Bailón o Rey
Tuxtla Gutiérrez, Chiapas.
El culte data de 1650



Fusta tallada i pintada, s. XVIII. Exconvent de Yanhuitlán, Oaxaca.

1650, San Pascual Bailón, sorgeix al final d'una epidèmia de pesta. Se li atribueix el miracle d'acabar amb la malaltia.

1775, la Inquisició denuncia la idolatria d'uns indis curanders que utilitzen unes taules amb pintures de la mort per pronosticar la mort de malalts.

1793, a Amoles (Querétaro) van celebrar una missa, juntament amb un frare franciscà, adorant un ídol anomenat Justo Juez, ja que democràticament es va endur el 80% dels habitants de la Nueva España per pesta.

A partir del 1775 les representacions públiques eclesiàstiques de la mort es varen prohibir.

La “descarnada” com instrument d’escarni les “calaveras literarias”

La Huesuda, la Pelona, la Apestosa,
la Hora de la Hora, la Igualadora,
La Cuatacha, La Descarnada, la Flaca, la
Fregada, la Chingada...



Jose Guadalupe Posada





Centre d'Estudis Precolombins

“En qué quedamos, Pelona,
¿me llevas o no me llevas?”

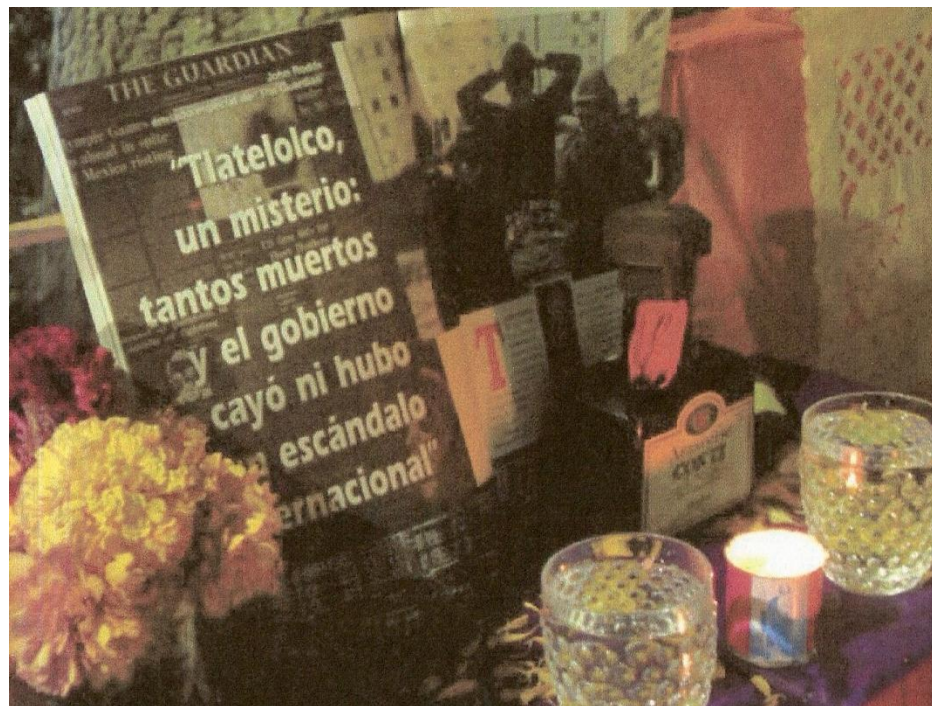


1. Salvador Novo
2. Celia Montalván
3. Juan Silveti
4. Máximo Pacheco
5. Lupe Marín
6. Diego Rivera

El Patio de las Fiestas, de Rivera, representa una escena del *Día de Muertos* en un carrer d'un barri popular



Centre d'Estudis Precolombins





Centre d'Estudis Precolombins

El sincretisme en el culte



Una societat com la mexicana, sincretitza cultes prehispànics i catòlics per a commemorar els morts. Amb tot, avui és difícil precisar l'origen exacte de les tradicions més arrelades. A més, no és difícil trobar elements importats d'Estats Units, amb el Halloween.





Centre d'Estudis **Precolombins**

Ofrenes gegants

El 2003 la Unesco declara Obra Mestra del Patrimoni Oral i Intangible de la Humanitat la celebració indígena del Día de Muertos







Centre d'Estudis **Precolombins**





Centre d'Estudis Precolombins

Els “altares”

Per als morts es col·loca una ofrena composta de flors, fruits, menjar preparat, begudes, *veladoras*, encens.

Es creu que els difunts “baixen” durant aquests dies i s'aturen a les ofrenes per “menjar” les aromes i les esències de les viandes.

Normalment es prepara el menjar preferit del difunt: *mole*, *tamales*, *dulce de camote*, *tequila*, *mezcal*...





Centre d'Estudis **Precolombins**

Dies de festa

31 d'octubre
1 de novembre
2 de novembre

Los muertos chiquitos o angelitos
Todos los Santos
Fieles Difuntos







Centre d'Estudis Precolombins



“¿Me da mi calaverita?”

La *calaverita*, *charamusca* o *muertito* és un dolç de sucre en forma de crani a la que s'hi afegeix el nom d'un viu o un mort, depenent del destinatari. També es fa de xocolata o d'*amaranto*



El *entierro*, escena de funeral amb personatges diversos

Les *ofrendas*, platets amb aliments simulats



Centre d'Estudis **Precolombins**





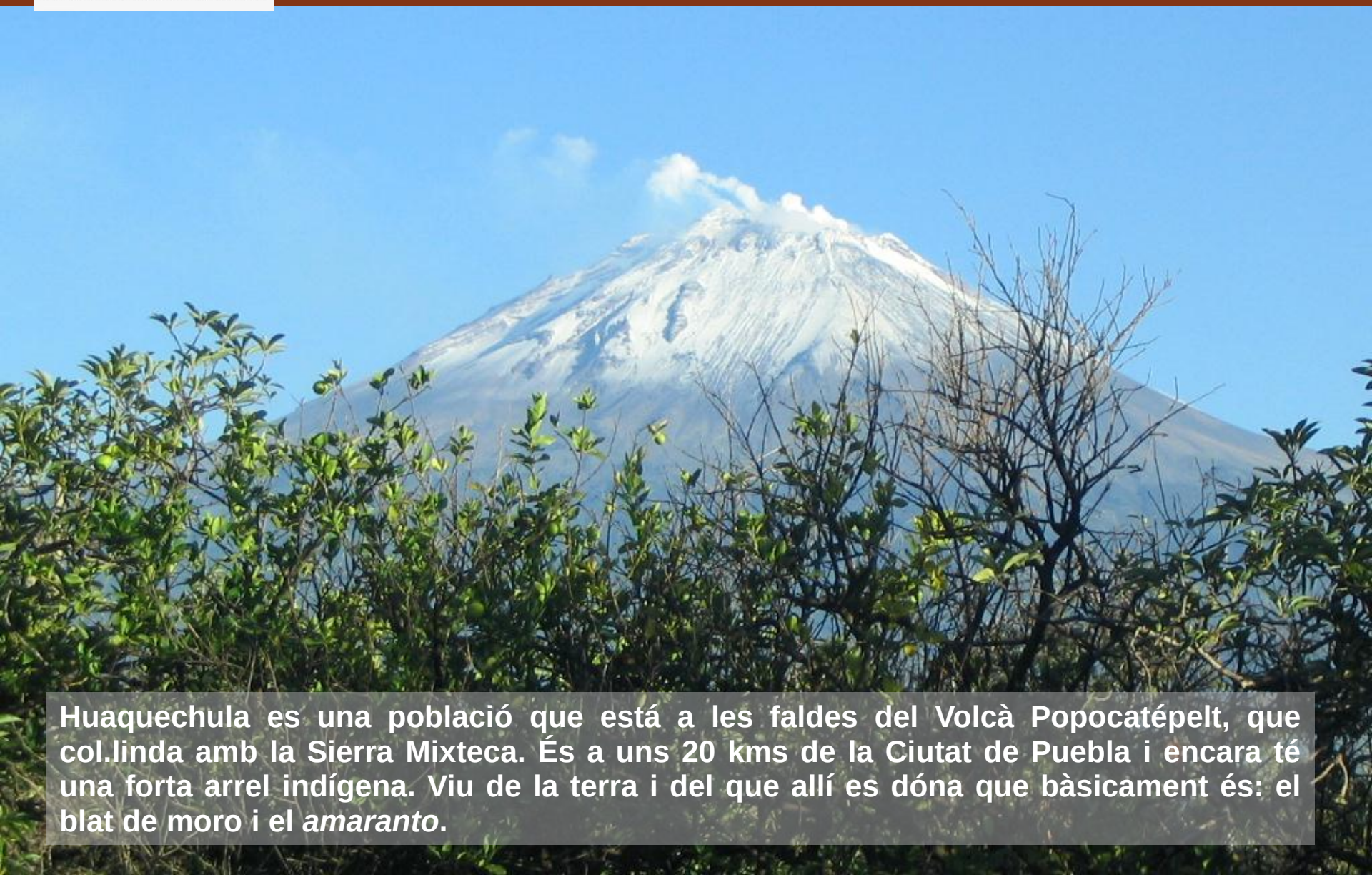
Centre d'Estudis **Precolombins**





Centre d'Estudis **Precolombins**

La festa dels morts a Huaquechula, Puebla



Huaquechula es una població que està a les faldes del Volcà Popocatepelt, que col.linda amb la Sierra Mixteca. És a uns 20 kms de la Ciutat de Puebla i encara té una forta arrel indígena. Viu de la terra i del que allí es dona que bàsicament és: el blat de moro i el *amaranto*.



Centre d'Estudis Precolombins

Els preparatius

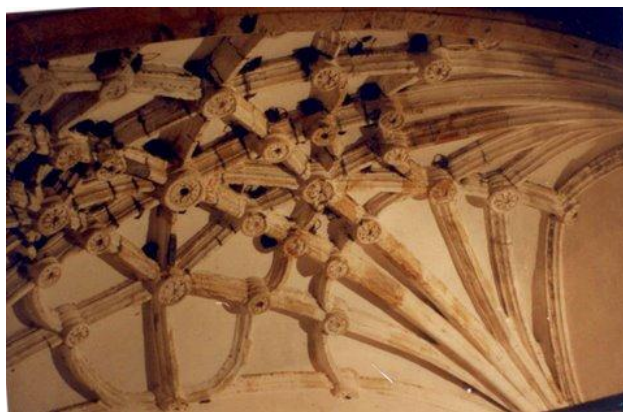
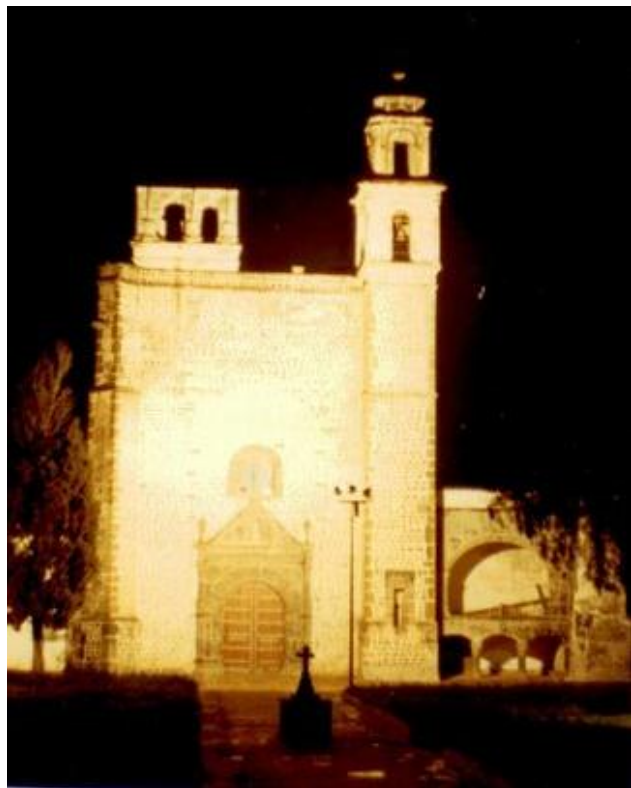


Els preparatius comencen molt abans de l'arribada de novembre, amb la compra del que es necessita per posar l'altar i per a que les dones facin el *mole* (menjar de festa, tot se celebra amb un bon *mole*) i el pa de mort típic d'aquestes dates.



Centre d'Estudis **Precolombins**

El primer de novembre



El primer de novembre, la parròquia (l'església d'un convent franciscà del segle XVI que es conserva en molt bones condicions i amb una de les *capillas abiertas* més belles de la República Mexicana) fa repicar les campanes per anunciar que els morts arriben.

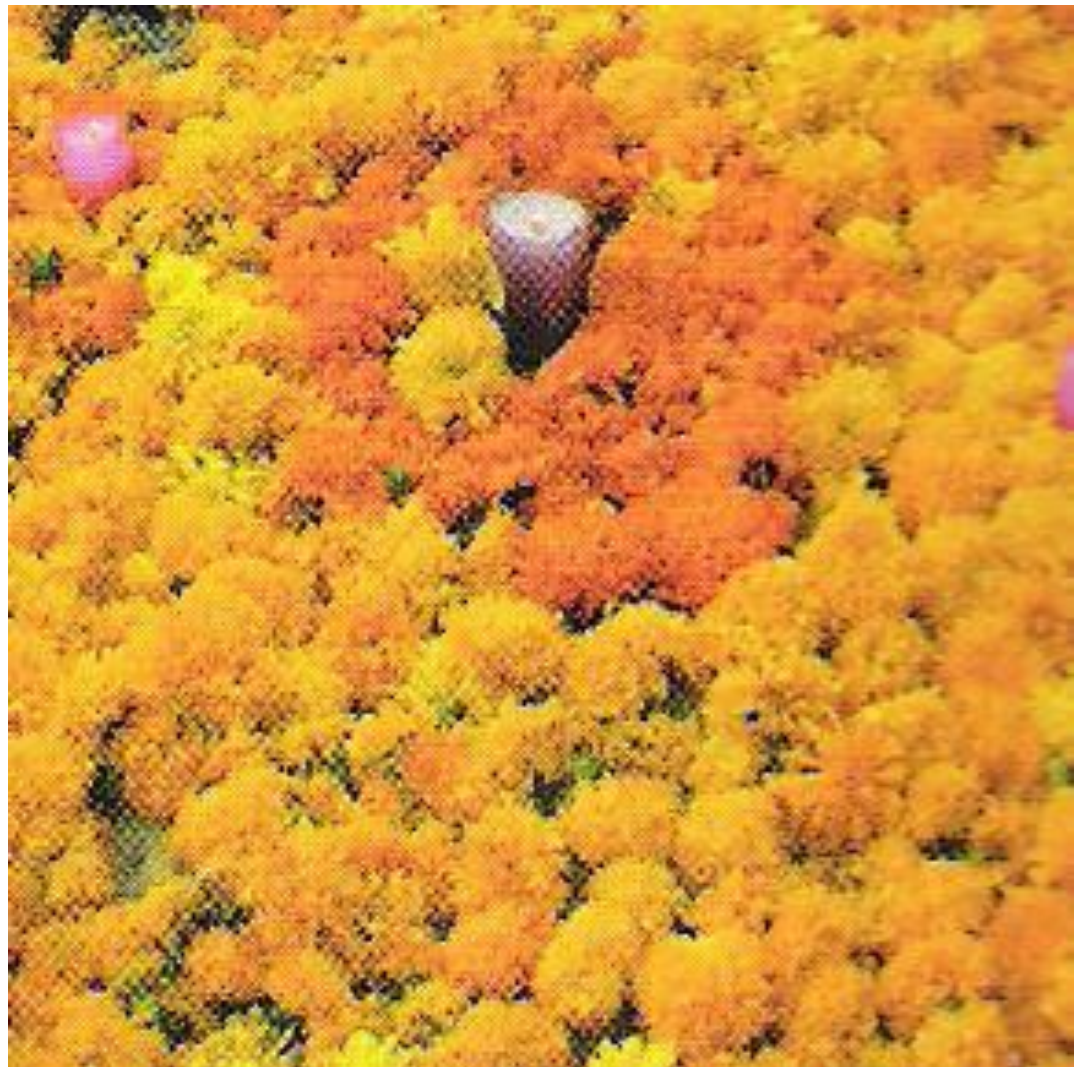


Centre d'Estudis Precolombins

I “¿Cómo llego?”

Per tal què cada mort pugui trobar casa seva i el seu altar, els familiars fan camins de pètals de flor de cempasúchil (o flor dels cent pètals). Aquests caminets es fan des de l'altar fins al carrer i així el mort no es perd ni entra en una casa que no és la seva i on no l'esperen.

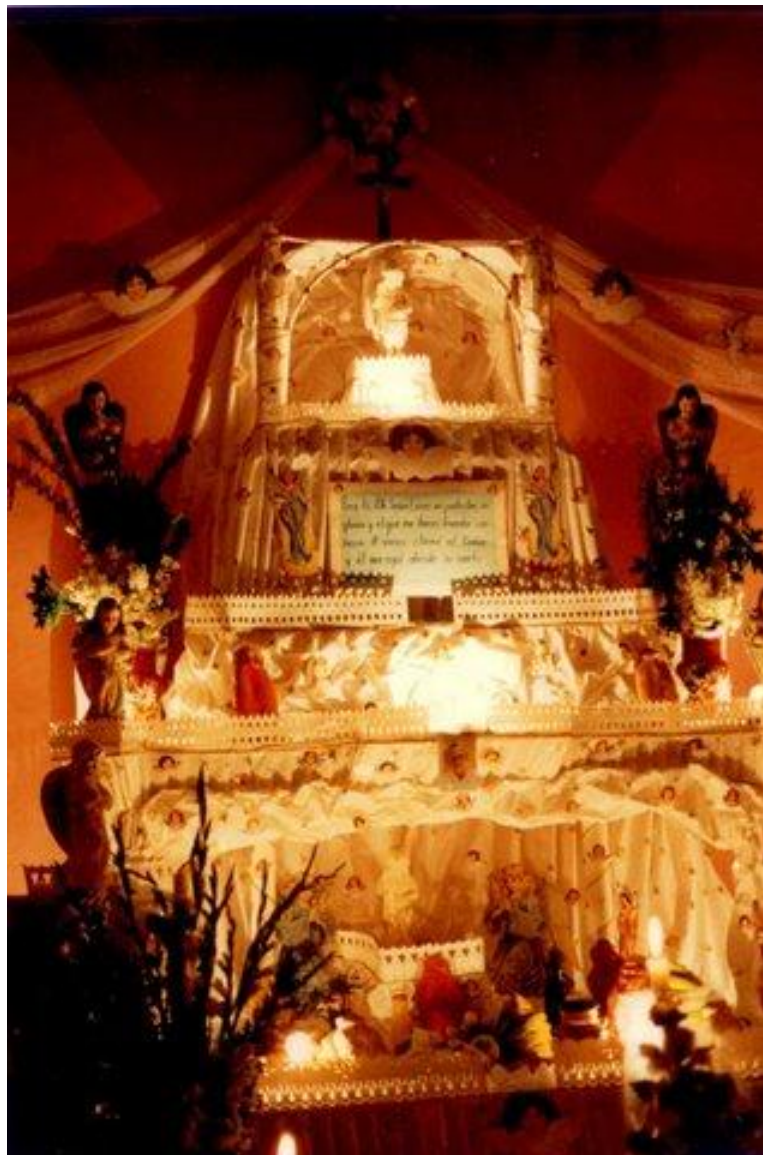
Mentre uns fan el caminet, uns altres membres de la família encenen un *sahumerio* amb *copal* (resina que fa molt bona olor). Amb el fum del copal es “beneeix” l'ofrena mentre es resa i es prega per a què al mort li agradi tot el que se li ha disposat.





Centre d'Estudis **Precolombins**

Altar de “Cabo de año”



L'altar de *Cabo de año* és el primer que es dedica al mort. Les portes de la casa s'obren per a què la gent pugui entrar, reunir-se amb la família i fer una oració o un gest respectuós al mort. Es porten ciris, que fins fa poc eren part de la decoració de l'altar, i que impediéssin que la casa i l'ofrena quedessin a fosques i els morts es perdessin

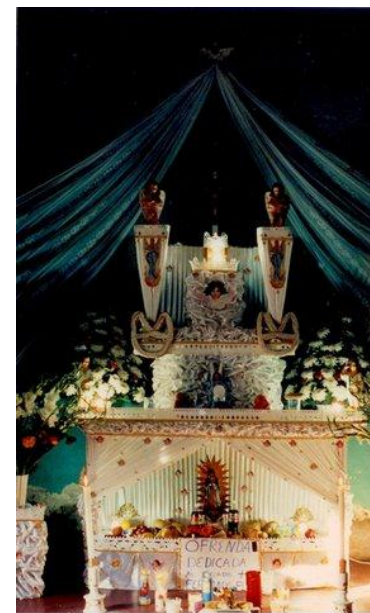
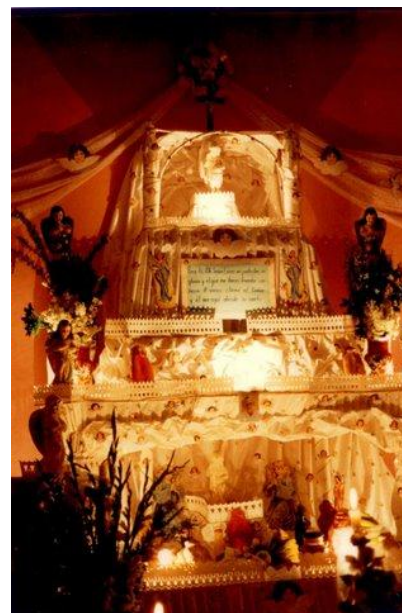
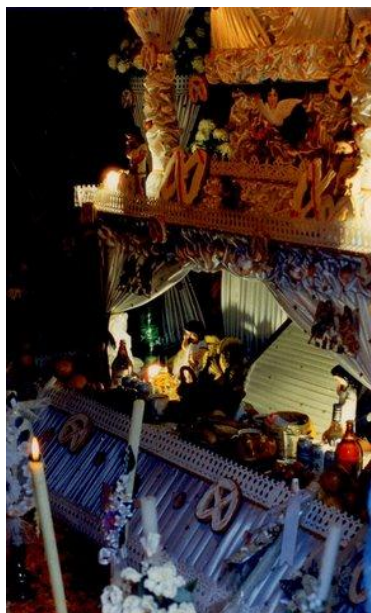
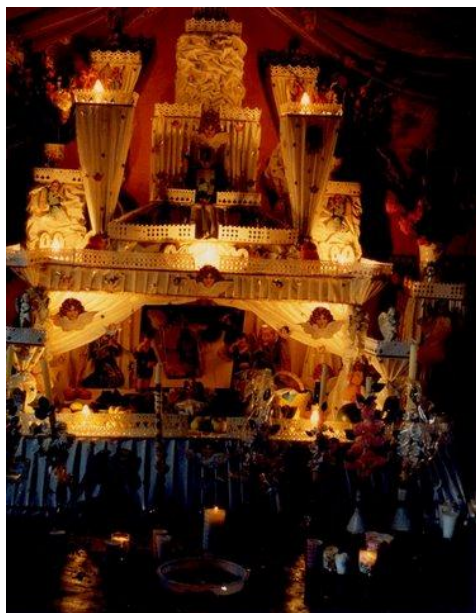


Centre d'Estudis Precolombins

Els altars a Huaquechula

A totes les cases on hi ha hagut un mort posen un altar però el més espectacular i el que deixen entrar a veure és només el de *Cabo de año*. Els dels anys següents seran més modestos quant a dimensions i decoració.

Els responsables de confeccionar l'ofrena són els “altareros”, que poden arribar a cobrar entre 200 i 1000 euros per la seva feina, en funció de la mida i la riquesa de l'altar.





Centre d'Estudis **Precolombins**

L'estructura dels altars

Francisco Marín de Hoyos explica que l'altar es una estructura piramidal de 4 ó 5 nivells d'altura que sembla un pastís de nuvis, on el blanc i el daurat són els colors predominants, situats en una dependència prop de l'accés a la casa.

Cada nivell té un significat:

- El primer nivell és el món terrenal
- El segon nivell representa el cel
- El tercer o quart nivell representa la cúspide celestial presidida per un crucifix.





Centre d'Estudis **Precolombins**

Primer nivell

Hi ha la foto del difunt reflectida en un mirall que pot significar l'entrada a l'inframón.
Al seu voltant hi ha aliments i objectes propers al difunt i unes figuretes de ceràmica que es diuen "lloroncitos"



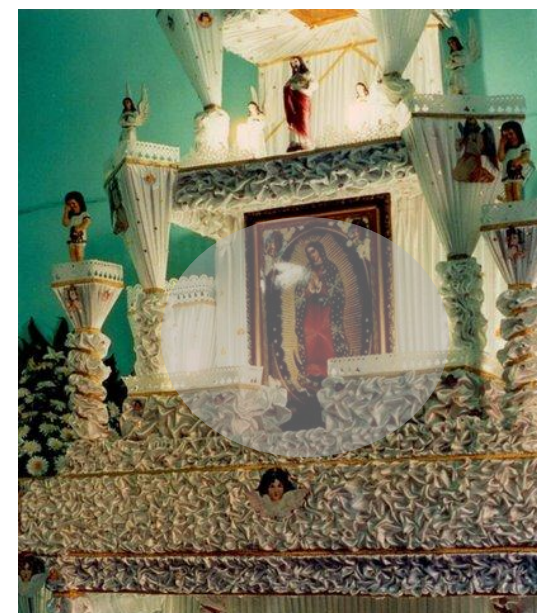


Centre d'Estudis **Precolombins**

Segon nivell

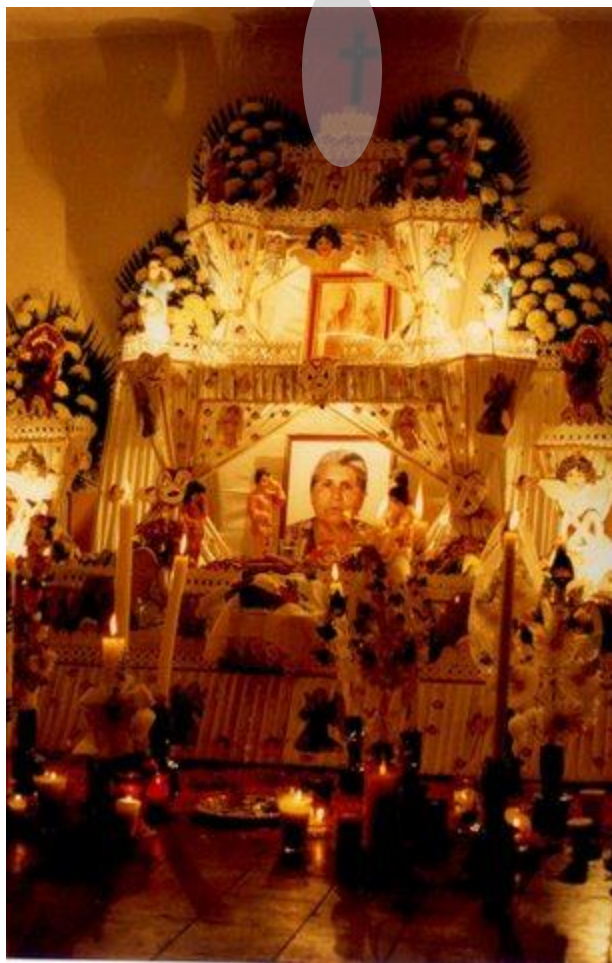


Hi trobem els angelets i la Mare de Déu.
La tela de setí blanc es disposa en plecs que recorden els núvols.
Hi ha diferents elements de la litúrgia catòlica: el Calze amb l'Hòstia, les espelmes





És el símbol del cim celestial, amb la presència invariable d'un crucifix, que presideix l'estructura





Centre d'Estudis **Precolombins**





Centre d'Estudis **Precolombins**

Les tradicions funeràries del nord de Campeche recullen antiques creences de continuïtat entre vius i morts, entre vida i mort.

Dos o tres anys després de la mort, els parents exhumen el cadàver per netejar els ossos i col·locar-los en ossaris oberts.



Les ossamentes d'una dona i un home comparteixen el mateix ossari a Pomuch, Campeche. Els seus familiars les han "vestit" amb un teixit brodat amb flors i el nom de la difunta.

Els cementiris que trobem al llarg del Camino Real entre Campeche i Mérida constitueixen una veritable llar per als difunts i un lloc de convivència per als familiars. Les criptes dels ossaris els confereixen un aspecte de ciutats en miniatura. Cementiri de la comunitat de Poc-Boc.



“Son como casitas.... Allà se meten los huesos. Depende de uno si le pone puertita, ya sea de vidrio o de madera pero cuando le vaya a rezar se abre para que le dé el aire. Las casitas son para toda la familia; también se pueden poner amigos”.

Vera Tiesler UAY



Centre d'Estudis **Precolombins**



Els yaquis són poc més de 5000 indígenes distribuïts al sud-est de l'estat de Sonora.



El Médico y la muerte

*Un anciano tenía doce hijos.
Cuando nació el que hacía
trece pensó: Tengo que
buscar un compadre.*



*Nadie en el pueblo
quiso tomarlo como
ahijado*



Me iré ahorita, No me importa este pueblo. Aquí a fuera entre los animales, el primero que encuentre será mi compadre.



Un hombre se acercó:

-¿A dónde vas?

-A cualquier parte

-¿Estás buscando un compadre?

-¿Cómo supiste?

-Soy el diablo

- Yo soy pobre i tú eres para los ricos. Vete.



Apareció un segundo hombre:

-¿A dónde vas, buen hombre?

- Busco a alguien que quiera ser mi compadre

- Yo seré tu compadre. Te prometo que cuando tu hijo crezca será el mejor doctor.

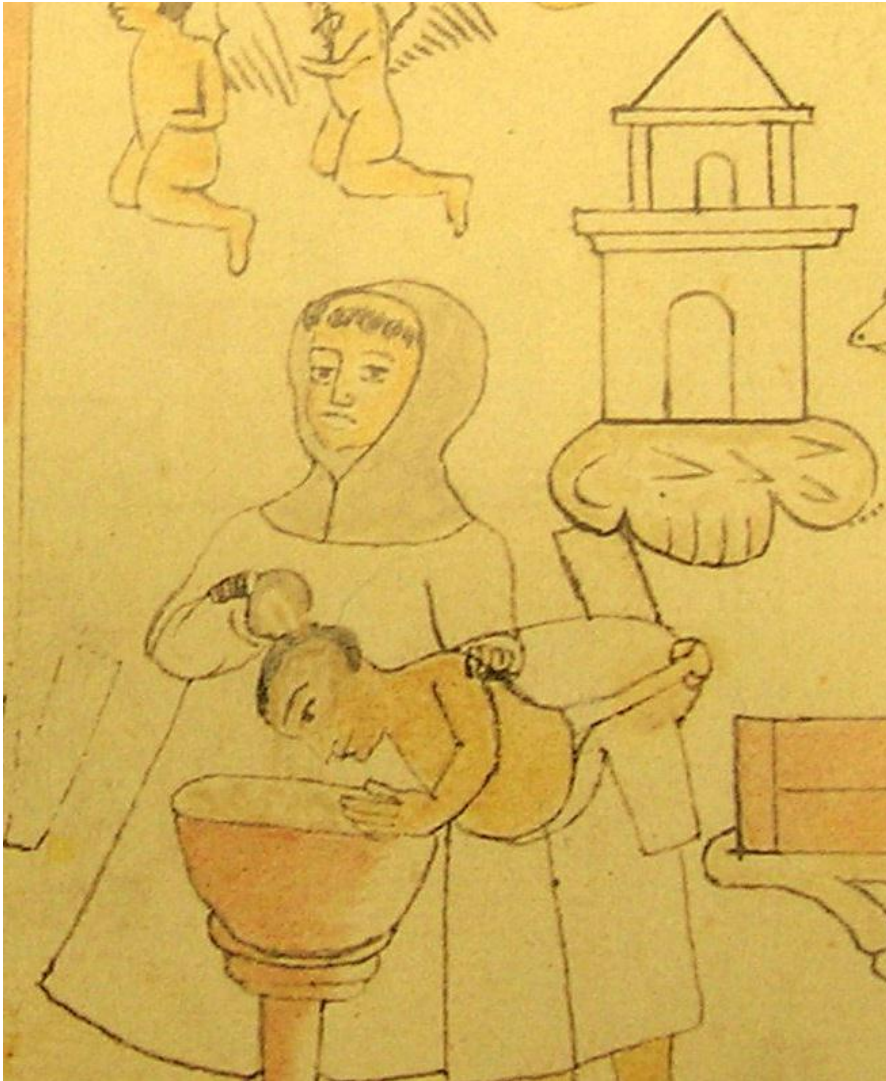
-¿Quien eres?

-Soy la Muerte

-Bueno, tu tomas todo de los ricos y los pobres de forma igualitaria, serás mi compadre.

- Cuando entres a la iglesia allí estaré, trae a tu hijo.





*El anciano regresó a su pueblo
y el hijo fue bautizado.
Cuando el niño cumplió trece
años la Muerte volvió y le dijo:
Déjalo conmigo para que lo
instruya para ser un buen
doctor*

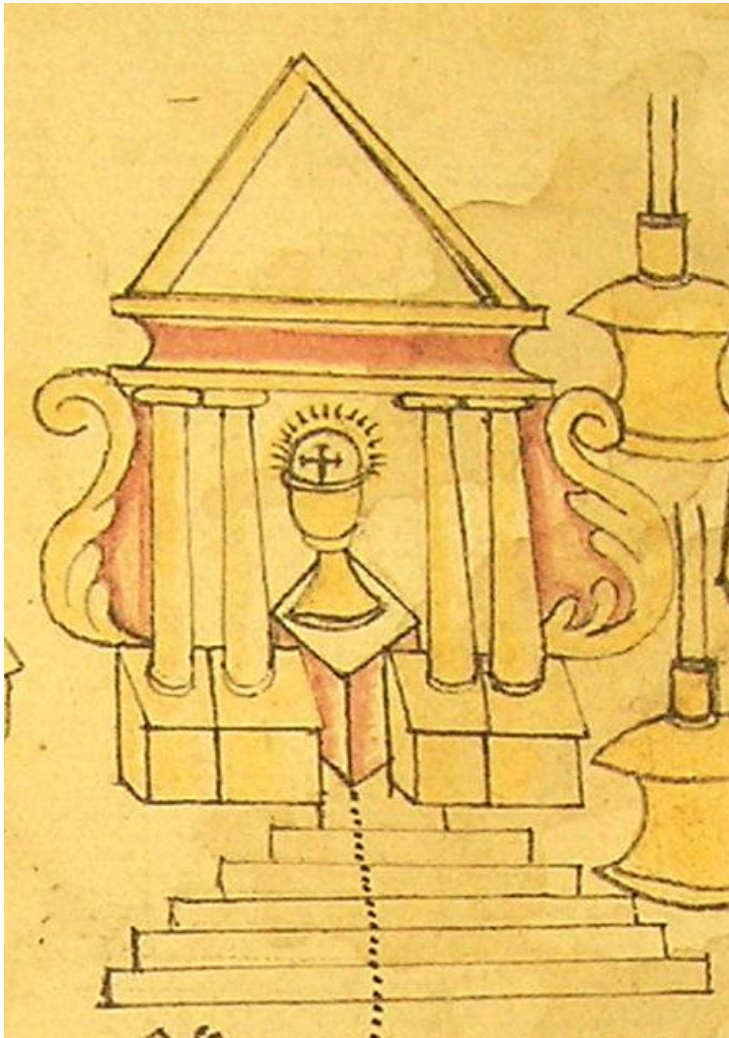


*La Muerte se llevó al niño.
Entraron en una cueva, a un
cuarto muy grande. Había
otros seis cuartos, todos muy
grandes. En cada cuarto había
diferentes flores i muchas
velas prendidas. Éstas eran las
vidas de los hombres yaquis.*

*-Esta hierba se usa para cierta
enfermedad, es curación.
Cada vez que visites a un
enfermo, yo estaré allí.
Cuando me veas en la
cabecera de un enfermo lo
podrás curar. Pero cuando me
veas a sus pies, sabrás que
morirá y no le darás la
medicina.*



Un Rey que se encontraba muy enfermo lo llamó y le dijo que quien pudiera curarlo se podría casar con su hija. Cuando vió la Muerte parada a los pies del Rey, rápidamente lo volteó y le administró la medicina. El rey sanó y la princesa estaba muy contenta.



Después del matrimonio, la Muerte se encontraba en la puerta de la iglesia. Le dijo a su ahijado:

-Te casaste, ya veo.

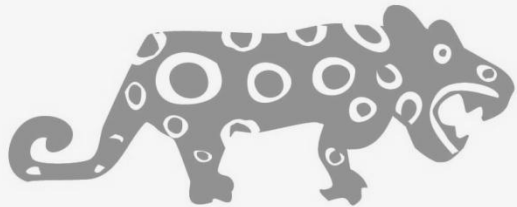
-Ven conmigo.



Se dirigieron a otra cueva. Dentro había velas, algunas empezando a arder, otras a la mitad y otras a punto de apagarse. El muchacho le suplicó que le enseñara su propia vela.

-Ésta es tu vela

Dijo la Muerte...



Centre d'Estudis **Precolombins**

Gràcies!